

TİB

TÜM
İKTİSATÇILAR
BİRLİĞİ

AYLIK BÜLTENİ

OCAK 1975
No : 7

DUYURU

Tüm İktisatçılar Birliği
Yeni Adresi :
Karanfil Sok. 14/10
Kızılay - ANKARA

EMPERYALİST KAPİTALİZM VE SON BUHRAN

Emperyalist - kapitalist sistem büyük bir çöküş içindedir. Kapitalizm, emperyalizm aşamasında girdiği sürekli buhranda yeni bir çöküntü geçirmektedir.

125 Krş.

İÇİNDEKİLER

Emperyalist Kapitalizm ve Son Buhran	1
Kapitalizm Büyük Bir Çöküntünün Eşiğinde	2
Emperyalizmle Bütünleşmiş İlaç Firmaları Halk Sağlığı İle Oynuyor	3
Tekelci Sermaye ve Bankalar (1971-1973 Dönemi) ..	7
Koç'un Hayat Hikâyesi ...	8
Türkiyede İthalâtçılar ve Uluslararası Tekelci Sermaye	10
Türkiyede İş Kazaları ...	12
TİB Konut Kurultayına Katıldı	14

TİB adına Sahibi :

AYDIN KÖYMEN

Sorumlu Yazı İşleri

Müdürü :

YILDIRIM KOÇ

Karanfil Sokak 14/10

Kızılay / Ankara

Basıldığı yer :

Kalite Matbaası, Ankara - 1974

Rekabetçi kapitalizm döneminde buhranlar devrevi nitelikteydi üretim biçiminin anarşik yapısından dolayı ekonominin iki sektörü (yatırım ve tüketim malları) arasındaki dengesiz gelişimin sonucuydu. Bu dönemde burjuvazi üretici güçlerin gelişimine henüz engel teşkil etmemekteydi. Bu nedenle buhranlar geçici nitelikteydi.

Emperyalizm döneminde kapitalizm genel bir buhrana girmiştir. Tekelci sermaye artık üretici güçlerin gelişimine büyük bir engeldir. Bir dünya ekonomisi oluşmuştur, uluslararası işbölümü ve buna bağlı olarak da karşılıklı bağımlılık artmıştır. Emperyalist - kapitalist sistemin herhangi bir yerindeki bir çöküntü derhal bir bütün halinde sisteme yansır. Yani emperyalizm (tekelci kapitalizm) döneminde kapitalizm sürekli bir genel buhran içindedir. *Rekabetçi dönemde buhranlar istisnai dönemlerken, emperyalist dönemde buhransız devreler istisnai olmuştur.* Emperyalist ülkeler için buhransız dönemler ise savaşlarla sağlanmıştır (I. ve II. Dünya Savaşları, Kore Savaşı, Vietnam Savaşı ve sayısız bölgesel savaş). Vietnam savaşının sona ermesinden kısa bir süre sonra emperyalist ekonomilerin yeni bir «durgunluğa» girmesi bu durumu kanıtlamaktadır.

Emperyalizmin genel bunalımının çeşitli evrelerinde de buhranlarda bir değişiklik görülmektedir. II. Dünya Savaşından sonra buhranlar daha yumuşaklaşmış, fakat daha da bir süreklilik kazanmıştır. Nitekim II. Dünya Savaşı'ndan önce burjuva ekonomi literatüründe «deprasyon» denilen bunalımlara savaştan sonraki dönemde «durgunluk» adı verilmektedir. Tekelci devlet kapitalizminin ve sermayenin uluslararasılaşmasının vardığı düzey sonucu, buhranların sıklığı artmış, dalgalandırmanın boyutları küçültülmüştür.

(Devamı S. 19 da)

KAPITALİZM BÜYÜK BİR ÇÖKÜNTÜNÜN EŞİĞİNDE

Kapitalist ekonomiler, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana, hızlı ve yığınların açlıktan ölümü pahasına tüketim ve israfa dayanan bir büyümeyi gerçekleştirdikten sonra, kaçınılmaz olarak, tarihte rastlamadıkları ölçüde bir fiyat artışı içine girmiş, hızla büyük bir ekonomik çöküntüye doğru sürüklenmektedir. İnkâr edilmeyecek bu gerçeğe rağmen, emperyalist ülkeler hâlâ böyle bir çöküntüye inanmak istemektedir. Örneğin dünyanın en zengin 24 kapitalist ekonomisinin oluşturduğu bir kulüp olan OECD teşkilatının geçen hafta açıkladığına göre bu ülkeler «savaş dışında en önemli sorunla karşı karşıyadırlar» ve 1975 yılında bu bunalımı atlama ihtimali hâlâ mevcuttur. Bunu iddia etmesine rağmen yine OECD teşkilatının hesaplamalarına göre kapitalist ekonomiler son iki yıldır yüzde 1'den az bir büyüme hızını bile ancak gerçekleştirebilmiş ve her hafta işsizlik ve kullanılmayan kapasite hızla artmıştır. Kapitalist sistemin temel taşlarından biri olan hisse piyasalarında fiyatlar yarı yarıya, hatta üçte iki oranında düşmüş bulunmaktadır. Hızlı fiyat artışları ve tepetaklak olan kazanç eğilimleri tüm piyasaları darmadağın etmiştir.

Son 18 ay içinde, A.B.D.'nde 150'den fazla yatırım bankası ve sigorta şirketi işlerine son vermiş, arsa ve inşaat kesimlerindeki kontrol edilmeyen spekülasyon girişimleri, her an büyük konut şirketlerinden birkaçını iflasa sürükleyebilecek düzeye erişmiştir.

Bunlara ek olarak 1930'lardan bu yana, bankacılık dayanışması en kötü örneklerinden birini vermektedir. Küçük ve orta ölçekli banka-

lar iflasla karşı karşıya bırakılırken, tekelleşmiş bankalar durumlarını güçlendirme ve çöküntüyü en az zararlarla atlama uğraşı içindedir. Bunun kaçınılmaz sonucu ise, kapitalizmin nihai aşması olan tekelciliğin yaygınlaşması ve dolayısıyla kapitalizmin tam bir iflasa sürüklenmesidir.

Dünya Bankası'nın önde gelen iktisatçılarından Hollis B. Chenery'nin yapmış olduğu en son hesaplara göre, kapitalist ekonomilerin şu anda tek hedefleri, 1976 yılına kadar, yıllık yüzde 5'lik büyüme hızını gerçekleştirmek olacaktır. Aksi takdirde kapitalist sistemin çöküntüsü önlenemeyecektir. Bu iktisatçıya göre petrol fiyatlarındaki artışlar zengin ülkelerin gayri safi milli hasıllarından yüzde 2, geri bırakılmış ülke.erinkinden ise yüzde 3'lük bir bölümü yok etmiştir.

Kapitalist ekonomiler iki alternatifle karşı karşıyadır :

1) Kapitalist ekonomiler ülke içi talebi kısacak ve dolayısıyla kaçınılmaz olarak bir çöküntüye yol açacaktır. Şu anda uygulanan politika budur ve petrol açıklarını kapatsalar bile, bu uygulama kesinlikle işlemeyecek ve sonuç çöküntü olacaktır. Halen uygulanan bu politika, zengin ülkelerde işsizliği yaygınlaştırırken, fakir ülkelerde açlığı kat kat artıracaktır. Bunun sonucu ise emperyalist - kapitalist sistemdeki bütün emekçi sınıf ve tabakaların tekelci sermayeye karşı direnişi olacaktır.

2) Bunun dışında kapitalist ekonomilerin ellerinde tek bir alternatif, Araplar'dan yılda 60 milyar dolar ve 1980 yılına kadar toplam 300 milyar dolarlık borç almak kalmaktadır. Ancak, bu borçlanma ise,

(Devamı 6. sayfada)

EMPERYALİZMLE BÜTÜNLEŞMİŞ İLÂÇ FİRMALARININ HALK SAĞLIĞI İLE OYNAMAYA HAKLARI YOKTUR

SON GÜNLERDE İLÂÇ TEKRAR GÜNÜN KONUSU OLMUŞTUR. BİR SÜRÜ ÖNEMLİ İLÂÇ PİYASADA BULUNMAMAKTADIR. HASTALAR VE HASTA SAHİPLERİ ÇARESİZLİK İÇİNDE KALIRKEN, İLÂÇ FİRMALARI KÂR ETMEDİKLERİNİ SÖYLEYEREK İLÂÇ FİATLARININ DAHA DA YÜKSELTİLMESİNİ İSTEMEKTE, ECZANELER KÂR ORANLARININ AZALTILDIĞINI İLERİ SÜREREK BOYKOTA GİTMEKTEDİRLER. TÜRKİYEDEKİ İLÂÇ SANAYİİ HAKKINDA RAKAMLARA VE BELGELERE DAYANARAK YAPTIĞIMIZ VE AŞAĞIDA SUNDUĞUMUZ KISA ARAŞTIRMA, ASIL GERÇEĞİN HALKIN SAĞLIĞI İLE OYNANMASI OLDUĞUNU BÜTÜN AÇIKLIĞIYLA ORTAYA KOYMAKTA, ÇIKARLARI UĞRUNA HALKIN SAĞLIĞI İLE OYNAYANLARIN YALANLARINI YÜZLERİNE VURMAKTADIR.

Türkiye'de İlaç Sanayii Yabancı Sermayenin Egemenliği Altındadır.

Türkiye pazarının kapılarını emperyalist sömürüye ardına kadar açan «Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu» 1954 yılında 6224 sayı ile yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla birlikte Türkiye'de maden, petrol, makina, elektronik, lâstik, plâstik ve boya sanayileri başta olmak üzere, bir çok sanayi dalında yabancı sermayenin yatırım ve teknik işbirliği şeklindeki faaliyetleri yoğunlaşmıştır. İlaç Sanayii de bunlardan bir tanesi ve en başta geleni-

dir.

Nitekim Türkiye'ye 1954 yılında gelen yabancı sermayenin %17.8'i, 1955 yılında % 10.8'i, 1956 yılında % 13.5'i, 1957 yılında % 33.2'si, 1958 yılında % 22.7'si, 1959'da % 16.8'i, 1960 yılında % 36.7'si, 1961'de % 8'i, 1963'de % 18'i, 1964 yılında % 55.3'ü, 1965 yılında % 5.9'u, 1966'da % 2.1'i, 1967'de % 3.9'u, 1968'de % 6'sı, 1969 yılında % 1.1'i, 1970'de % 2.5'i ve 1972 yılında da % 0.3'ü ilâç sanayiine girmiştir.

İlaç Sanayiinde yabancı sermayenin kaynak ülkelere göre dağılımı ise aşağıdaki tablo'da görüldüğü gibidir :

İLÂÇ SANAYİİNDE YABANCI SERMAYENİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI (1971)

Ülkeler	Sermaye (T.L.)	Yüzde
İsviçre	61.441.800	31.8
A.B.D.	24.773.500	12.0
B. Almanya	61.060.742	31.5
İtalya	46.709.019	24.5

Bugün Türkiye'de fiilen üretimde bulunan 130 kadar ilaç fabrikası ve laboratuvarı vardır. Bunlardan 16'sı yabancı veya yabancı sermaye iştirakli firmalardır. Bu 16 firma 1967 yılında 750 milyon lira değerinde olan toplam ilaç üretiminin 400 milyon liralık kısmını, 1972 yılında ise 1 milyar 750 milyon lira olan üretimin 700 milyon liralık kısmını gerçekleştirmiştir. Bu rakamlar her ne kadar Türkiye'deki ilaç üretiminde yabancı sermayeli firmaların payının azaldığını göstermekte ise de, bu Türk İlaç Sanayiinde yabancı firmaların etkisinin ve değer transferinin azaldığı anlamına gelmez. Zira 1972 yılında toplam ilaç üretiminin % 55'ini gerçekleştiren yerli firmaların üretimlerinin büyük bir kısmı «royalty» ile yapılmaktadır.

Yerli İlaç Firmaları Yabancı Tekellerle Bütünleşmiştir.

Türkiyedeki ilaç firmalarının adı büyüktür. Fakat kendileri fabrika niteliğinde bile değildir. Bir nevi ambalaj merkezi durumundadırlar. Tek kuruluşluk araştırma ve geliştirme harcaması yapmazlar. Tek işlevleri ilişkide buldukları yabancı firmaların verdikleri isimleri ve öğrettikleri teknikleri, onlardan ithal ettikleri ham maddeler üzerinde uygulayarak tatlı kârlar elde etmek, buna karşılık markalarını ve tekniklerini kullandıkları yabancı firmalara «royalty» adı altında milyonlarca lira ödemede bulunmaktadır.

Türkiye'de 1971 yılında ilaç piyasasının 16 yabancı firma ile birlikte % 84'ünü elinde tutan bütün yerli firmalar, çokuluslu ilaç tekelilerinin ilaçlarını royalty karşılığı imâl eden firmalardır.

Yerli firmalardan en büyüğü olan Eczacıbaşı; 11 Amerikan, 3 Ba-

tı Alman, 2 İsviçre, 2 İsveç, 1 Avusturya, 1 Hollanda, 1 Fransız ve 1 İtalyan firmasının ilaçlarını Türkiye'de yapar, aktif maddeyi onlardan satın alır ve royalty öder.

İbrahim Etem Ulagay firması 8 yabancı firma ile aynı ilişkiler içindedir.

Bu sözde yerli firmaların «royalty» olarak yabancı firmalara ödedikleri döviz 1972 yılında 45 milyon ve 1973 yılında da 58 milyon lira civarındadır. Yine bu sözde yerli firmaların anlaşma yaptıkları yabancı firmalara royalty ödeyerek imâl ettikleri ilaçlar ise büyük çoğunluğu ile her derde deva harci alem ilaçlardır. Bugün piyasada 2300 cins ilâcın 4000'e varan şekli bulunmaktadır. Örneğin, piyasada 100'ün üzerinde ağrı kesici, 250'nin üzerinde vitamin, 15'in üzerinde mebroamat, 24'ün üzerinde kloramfenikol, 34'ün üzerinde penisilin, 80'in üzerinde öksürük kesici preparat vardır.

Aktif Madde İthalâtı Yoluyla Yabancı Sermayeli Firmalar Türkiye'ye Bül- kazıklar Atmaktadır.

Yabancı sermayeli ilaç firmaları, yurt içindeki faaliyetlerinden dolayı elde ettikleri dışarıya aktarılabilir kârların dışında, ithal ettikleri ham maddelerin fiyatlarını yüksek tutarak, dışarıdaki ana şirketin kârını artırmakta ve ülkenin döviz kaynaklarını sömürmektedirler. Ticaret Bakanlığı İthal Malları Fiat Tescil ve Tetkik Dairesinin tesbit ettiği şu iki liste, ilaç hammaddesi ithalinde Türkiye'ye atılan kazıkları belgelemektedir :

HAMMADDE İTHAL FİATLARI KARŞILAŞTIRMASI

LİSTE I

Dünya

Hammadde Adı	Piyasa Fıatı \$/Kg.	İthal Fıatı \$/Kg.	Fark %
Lucidril	27,00	64,00	118
Neo Benodine	15,00	56,41	286
Chlorbenzodiazepin	57,00	738,37	1300
Chlorthiazide	6,00	83,62	1200
Bismeut Sous	8,60	14,74	86
Hydrochlorthiazide	8,00	25,00	200
1 - 4 Dihydrazinophataldine	45,00	415,50	900
Belladon Total Alkoloid	1,80	457,80	25400
Preduisolan	2,50	4,50	90
İndemethycine	120,00	411,42	240

HAMMADDE İTHAL FİATLARI KARŞILAŞTIRMASI

LİSTE II

Dünya

Hammadde Gümrük Tarife No'su	Piyasa Fıatı \$/Kg.	İthal Fıatı \$/Kg.	Fark %
13 03 90	4,25	7,75	82
34 04 00	0,73	1,88	156
28 48 90	1,95	3,22	65
12 07 90	1,95	3,22	65
30 01 00	8,00	16,00	100
29 39 29	1,40	4,87	248
36 01 00	8,00	34,00	300
29 39 29	4,50	2,50	80

Görüldüğü gibi listeler korkunçtur. Gerçek fiyatlarına göre yüzlerce misli şişirilmiş fiyatlarla hammadde Türkiye'ye ithal edilmiş ve üzerine de diğer kanunî kâr nisbetleri konarak piyasaya arz edilmiştir. O kadar ki, dünya piyasa fiyatı 1 dolar 80 sent olan bir hammaddeyi 457 dolar 80 sente Türkiye'ye sokma cesareti bile gösterilmiştir.

Yüksektir ve Düşürülmelidir

Türkiye'deki ilaç satış fiyatlarının nasıl şişirildiğini ve halkla nasıl alay edildiğini belirleyebilmek için Türkiye İlaç Endüstrisi İşverenler olan Eczacıbaşı; 11 Amerikan, 3 Ba-Sendikasının yayınladığı bir broşürde yer alan, maliyet unsurlarının üretici satış fiyatı içindeki paylarını gösteren aşağıdaki tablodan daha anlamlı bir gösterge bulunamaz.

Türkiye'de İlaç Fıatları

MALİYET UNSURLARININ ÜRETİCİ SATIŞ FİYATI İÇİNDEKİ PAYLARI

Maliyet Unsurları	Ortalama Payları (%)
Net Satışlar	100,00
Ham ve Yardımcı Maddeler	32,04
Ambalaj Malzemesi	13,41
Direkt İşçilik ve İşletme Giderleri	11,75
Reklâm, Numune, Tanıtma Giderleri	17,36
Ulaşım Gideri	1,33
Genel İdare Gideri	5,92
Brüt Ticarî Kâr	18,23

Öyle bir sanayi düşünün ki imâl ettiği mamüllerin satış fiyatının % 17.36'sını reklâm, numune ve tanıtma giderleri, % 13.41'ini ambalaj malzemesi giderleri oluştursun ve sonra da bu sanayi dalındaki sanayiciler kalkıp kâr edememekten yakınsın.

Olmaz böyle şey!

Hele bu sanayinin ürettiği mallar halkın sağlığını ilgilendiriyorsa hiç olmaz!

Eğer Türkiye Cumhuriyeti bir sosyal hukuk devleti ise böyle bir devlette ilaç sanayicisinin milyonlarca liraya varan reklâm, numune ve tanıtma giderlerini satış fiyatı üstüne koyarak halkın sırtından çıkarmasına ve sonra da vergiden düşerek tekrar kendi cebine aktarmasına seyirci kalmamaz. Ve böylesine bir oyunun oynandığı ülkede ilaç fiyatları yüksektir ve mutlaka düşürülmelidir.

SONUÇ

TİB OLARAK GERÇEKLERİ KAMU OYUNA AÇIKLIYOR VE TÜM YURT-SEVERLERLE HALKIMIZI DAYANIŞMA İÇİNDE İLÂÇ VE SAĞLIK SÖMÜRÜ-SÜNE KARŞI DEMOKRATİK MÜCADELEYE ÇAĞIRIYORUZ.

«Kapitalizm Büyük Bir Çöküntünün Eşiğinde»

(2. Sayfadan devam)

Araplar'ın, kapitalist ekonomilerin büyük bir bölümünü kontrollerine geçirmeleri ve bundan daha önemli olarak, 1980'lerde kapitalizmi tam bir çöküntüye sokacak olan yığınsal bir işsizliğin ortaya çıkması anlamına gelmektedir.

Açıkça görüldüğü gibi, kapitalist ekonomiler hangi yolu denerlerse denesinler, tam bir çıkmaz içindedirler, çöküntüyü önleyecek güçten yoksundurlar. Geri bırakılmış ülkeler ise halen gayri safi millî hasıllarının ortalama yüzde 4 ve ihracatlarının yüzde 25'ini, sokulmuş oldukları borç batağının yıllık ödemelerine ayırarak bu yılkin altında ezilirken, zengin ülke-

Eczacılar Düşünmelidir

İşte böyle bir ülkede eczacılar da eczanelerinin kapılarını hastalara kapamadan önce aşağıdaki soruların cevaplarını uzun uzun düşünmelidirler;

— Halktan alınan vergilerle dört yıllık yüksek tahsilden sonra yaptıkları dükkancılıkla bu ülke halkına olan borçlarını ödemekte midirler?

— İlaçtan başka deniz yatakları, parfümeri, kozmetik eşya ve daha bir sürü eczacılıkla ilgisi olmayan mal satarak kâr etmekte midirler?

— Bugüne kadar ilaç sanayicilerine karşı bütün gerçekler ortadayken etkili bir mücadele vermişler midir, yoksa kendi kârları söz konusu olunca mı gerçekleri görür olmuşlardır?

lerin çöküntüden kaçmak için talebi kısmak, hayat seviyelerini düşürmek ve Araplar'a borçlanmak gibi büyüme hızlarını azaltma yönündeki politikaları fakir ülkeleri daha fakir ve yığınların karşı karşıya bıraktığı açlığı daha dayanılmaz yapacaktır.

Kapitalist ülkeler içine düştükleri çöküntüden kurtulmak için geri bıraktırmış dünya halklarını hiç çekinmeden yoksulluğa, açlığa ve ölüme terketmeyi bile düşünmektedir. Ancak bu düşünce bile kapitalist ekonomilerin ne kadar çaresizlik içine düştüğünü ve kitleleri bu ölçüde karşılama almanın kapitalizmin sonu olabileceğini bile anlamıyacak düzeyde bir çıkmazın içinde olduklarını açıkça ortaya koymaktadır.

**TEKELCİ SERMAYE, BANKALAR VE
1971 - 1973 DÖNEMİ**

1971 - 1973 döneminde tekeli sermayenin egemenliğinin en açık kanıtlarından biri faaliyetleri ve bunun sonucu olarak da kârlarındaki artıştır. Tekelci sermayenin sanayi yatırımları ile ilgili verileri

TİB Bülteninin Ekim sayısında «Tekelci Sermaye ve 'Sanayileşme'» yazısında vermiştik. Türkiye'nin en büyük 100 sanayi şirketinin 1970 - 1973 yıllarındaki faaliyetlerini özetleyen bu tabloyu bir kez daha vermeyi yararlı görüyoruz :

EN BÜYÜK 100 SANAYİ ŞİRKETİNİN FAALİYETLERİ

Yıllar	İstihdam (1000 kişi)	Öz Sermaye (Öz Kaynak) (Milyon TL.)	Şatış (Milyon TL.)
1970	140	9 357	17 607
1971	149	13 363	21 458
1972	159	18 150	33 627
1973	172	25 366	42 881

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası dergileri.

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi, Türkiye'nin en büyük 100 sanayi şirketi, yani uluslararası tekeli sermaye ile bütünleşmiş yerli tekeli sermayenin öz sermaye ve satışları bu üç yıl içinde iki buçuk misline çıkmıştır. Gerçek işçi ücretleri ise 1971 yılında yüzde 5.1, 1972 yılında yüzde 1.4 ve 1973 yılında yüzde 3.9 düşmüştür.

Tekelci sermayenin sanayi kadanındaki bu gelişmelerin aynısını bankalarda da görmek mümkündür. Gerçek işçi ücretleri düşerken, diğer emekçi sınıf ve tabakaların yaşamı gittikçe zorlaşırken, em-

Özkaynaklar :

peryalistler, emperyalistlerle bütünleşmiş yerli tekeli burjuvazi ve bunlarla işbirliği halindeki büyük tefeci - bezirgan ve toprak ağalarının oluşturduğu küçük bir azınlığın kârları rekor düzeye varmıştır.

İlk olarak özkaynaklardaki gelişime bakalım. [Özkaynak = itibari (nominal) sermaye + ihtiyatlar + karşılıklar + kâr - ödenmemiş sermaye - zarar].

Tüm olarak bankalar sisteminin ve önemli üç bankanın özkaynaklarının bu dönemde gelişimi şu şekildedir.

BANKALARIN ÖZKAYNAKLARI

Yıllar	Bankalar Sistemi	(Milyon TL. Cari Fiyatlar)		
		T. İş Bankası	Yapı ve Kredi Bankası	Akbank
1968	7 102	542	205	100
1969	7 897	613	246	114
1970	8 084	675	279	119
1971	10 035	783	367	222
1972	12 722	908	477	312
1973	13 449	1 066	639	487

Kaynak: Bankalar Birliği yayınlarından derlenmiştir.

(Devamı 20. sayfada)

YERLİ TEKELCİ SERMAYE, EMPERYALİZM VE KOÇ'UN HAYAT HİKÂYESİ

Türkiye'de sanayi yatırımlarına yönelen tekeli sermayenin oluşumunun emperyalizmin denetimi ve çıkarları çerçevesinde olduğunu, yerli tekeli sermayenin emperyalizmle bütünleştiğini söyleyip duruyoruz. II. Dünya Savaşı'na kadar genellikle acentalık (kompradorluk) yoluyla sürdürülen işbirliği günümüzde ortak yatırım ile patent, know - how, hammadde, yarı - mamul madde, yatırım malı alış veriş temelinde bir bütünleşmeye dönüşmüştür. Bu süreci Vehbi Koç'un iş yaşamında somut olarak görmek mümkündür. Vehbi Koç'un «Hayat Hikayem» adlı kitabında bugün 200000 kadar kişinin çalıştığı Koç Topluluğu'nun emperyalizmle nasıl bir işbirliği içinde olduğu, II. Dünya Savaşı' çüsünde uyguladığı yeni strateji doğrultusunda yerli tekeli sanayi burjuvazisi haline dönüştüğü sergilenmektedir.

Vehbi Koç'un emperyalistlerle işbirliği 1928 yılında başlar :

«İşte eski Standard Oil, şimdiki Mobil Oil şirketi ile ilişkim böylece 1928 yılında başlar. Uzun yıllar birlikte çalıştık. Şirket ile aramızda, satış ve ödeme bakımından en küçük anlaşmazlık çıkmadı. Sanırım Mobil'in Türkiye'deki en eski acentasıym.» (s. 46)

«1928 yılında Ford ile ilk anlaşmayı yaptık.» (s. 56)

«1943 yılındaydık. Savaş uzuyor, bütün Avrupa'yı titreten Alman orduları Hitler'in durmadan değişen kararları ile yıpranıyor, savaş uzadıkça da Müttefikler zaman kazanıyor, güçleniyorlardı. Yılın ikinci yarısında bende şu görüş belirdi: Bu savaşta Amerika ve Müttefikler kazanacak, ticaret serbest olacak, Avru-

pa bitkin bir halde, Amerika ile büyük iş yapmak imkânları çıkacak; iş alanına giren büyük Amerikan firmalarının temsilciliklerini almıyım. Bu yoldan yürüme gereğine karar verdim. Daha önceden Ford acentası olduğum, Firestone lastiklerinin Ankara temsilciliğini yaptığım, Geseryanlarla da çalıştığım sürede Kelvinator buzdolapları ve Philco radyolarını sattığım için en iyi markaların Amerika'da bulunduğunu ve seri üretim yapılan işlerde Amerikan mallarının Avrupa'ya oranla kalite ve fiyat bakımından daha uygun olduğu görüşüne varmıştım.» (s. 73)

II. Dünya Savaşı'ndan sonra acentelik ve komisyonculuk devam etmekle beraber, «sanayiciliğe» geçiş başlamıştır :

«Biz de II. Dünya Savaşı bittikten sonra, Amerika ve Avrupa şirketlerinden birçok temsilcilikler almış ve Devlet eksiltmelerine girmek üzere Tetico Şirketini kurmuştuk. Bu şirketin bütün işi komisyonculuktu. Ankara Belediyesinin bu trolleybüs eksilmesine Tetico Şirketimiz de katıldı. General Electric Şirketinin temsilcisi olarak katıldığımız bu eksiltmede 10 trolleybüs işini aldık.» (s. 133)

«O yıllarda traktörle tarım yapan çiftçiler çok azdı. Marshall Planı uygulanmaya başladı. Firmamız Amerikan Oliver Firmasının traktörlerinin acentesiydi. Marshall Planından ilk defa Oliver marka traktörler İstanbul'a geldiği zaman Amerikan Yardım Heyeti Başkanı Russell Dorr bir tören yapmak istedi.» (s. 58)

«1946'da ilk Amerika yolculuğum tüccarlıktan çıkıp sanayiciliğe geçişimin başlangıç noktası olmuştur.» (s. 73)

«Gerçekten özel sektörün endüstri hayatının başlangıcının 1950 olduğunu kabul etmek uygun olur.» (s. 151)

«Amerika yolculuğunda temsil ettiğimiz firma yetkilileri ile tanışmaktan başka bir hedefim vardı: Türkiye'de bir ampul fabrikası, bir de lastik fabrikası kurmak. Bu amaçla görüştüğüm gerek General Electric, gerekse U.S. Rubber (şimdiki Uniroyal) çok büyük şirketlerdi, âdeta birer hükümet gibiydi. Derdimi anlatmak ve karar almak çok güçtü. Başarılı olmak için, küçüklerden başlayıp onları inandırmak, işi pişirerek kademe kademe yükseklerle götürmek gerekiyordu. İlk Amerika yolculuğunda bu yolu tuttum. Önce General Electric firmasının Türkiye işlerine bakan ve bizi seven direktörüyle tanıştım. Derdimizi ona anlattık. Ondan sonra Mali İşler başkan vekili Mr. Evereth'i inandırdık. International General Electric'in genel müdürü Mr. Herod'a görüşümüzü kabul ettirdik, oradan işi General Electric'in Genel Müdürü, aynı zamanda İdare Meclisi başkanı Mr. Reed'e iletmek gerekiyordu. Bana 45 dakikalık bir randevu verdi... Mr. Reed bu konuşmasında ahret suali gibi sorular sordu. 34 dakika kendisi konuştu, 11 dakika da ben. Görüşümü, düşüncelerimi anlatamadan 45 dakika bitti, Mr. Reed saatine baktı. Tabii bu «gidin» demekti. Hiç bir sonuca varamadık. Ben kendisinden bir randevu daha rica ettim.»

Bir hafta sonra 45 dakikalık bir randevu daha verdi. Bu ikinci görüşimde Türkiye'de General Electric Ampul Fabrikası kurulması kararını aldım. Uzun konuşmalar oldu, Türkiye'ye heyetler gelip gitti, sonunda şirket kuruldu, fabrika inşaatına başlandı, başarı sağlandı. Memlekette Amerikan sermayesi ile ortak ilk

fabrika böylece kuruldu. Döviz tasarruf edildi, General Electric kazandı, biz kazandık. Bu başarımdan dolayı çok memnunum.»

«Amerika'dayken, Türkiye'de bir lastik fabrikası kurmak üzere, U.S. Rubber şirketine de teklifte bulundum. Onbeş yıl uğraştım, bir türlü kabul ettirmek mümkün olmadı, tâ ki biz Pirelli ile lastik fabrikası kurmaya karar verip işe başlayana kadar. O zaman harekete geçerek Türkiye'de bir fabrika kurmaya karar verdiler, ama işe çok geç başlamış oldu. Her demir tavında döğülme gerek. İlk Amerika yolculuğumun hedeflerinden birinde başarılı oldum, diğerinde olamadım. Lastik fabrikası 1964 yılında gecikerek kuruldu.» (s. 76-77)

Bu örneklerden de görüldüğü gibi, yerli tekелci burjuvazinin oluşumu, işbirlikçi burjuvazinin kompador nitelikten yerli tekелci sanayi burjuvazisi şekline dönüşmesi emperyalizmle işbirliği ve bütünleşme çerçevesinde yürümüştür. Türkiye'de bağımsız bir sanayi burjuvazisinden söz etmek olanak dışıdır. Türkiye'de genel olarak II. Dünya Savaşı'ndan ve özel olarak da 1960'lardan sonra görülen çarpık «sanayileşme» yoluyla başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçi sınıf ve tabakalar sömürülmektedir. «Sanayileşme» ile işçi sınıfının boyutları büyümekte, el konulan artık-değer artmakta, burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki çelişki keskinleşmektedir. Fakat buna ek olarak, tekелci sermayenin mallarının fiyatlarının sürekli olarak artması (tekелci sermayenin tekел kârı ile satış yapması nedeniyle) sonucunda, çarpık «sanayileşme» ile birlikte tekелci sermaye (uluslararası tekелci sermaye ve yerli tekелci sermaye) ile bütün emekçi sınıf ve tabakalar arasındaki çelişki de keskinleşmektedir.

TÜRKİYE'DE İTHALAT VE ULUSLARARASI TEKELCİ SERMAYE

Yıldırım

Ülkemizdeki sanayileşme, uluslararası tekelci sermaye ve onunla bütünleşmiş yerli tekelci sermayenin çıkarları doğrultusunda olan montaj sanayii, dayanıksız tüketim malları sanayii, ve hafif imalat sanayii gibi en önemli parçaları veya hammadde ve özmaddeleri ülke dışından yani uluslararası tekelci sermayenin kontrolündeki çokuluslu tekellerden temin edilebilen türden

bir sanayileşmedir.

İşte bu çarpık sanayileşme, ülkede ithalat işleriyle uğraşan bir vurguncular grubunun daha da zenginleşmesinden başka bir işe yaramamıştır.

31.12.1973 tarihli kayıtlara göre 10292 ithalatçı bulunmaktadır. Bu ithalatçıların % 90'ı çarpık sanayileşmenin en ileri düzeyde olduğu şu altı ilde toplanmıştır.

İl	İthalatçı Sayısı	% Oran
İstanbul	6655	64.66
İzmir	896	9.71
Bursa	702	6.82
Ankara	649	6.31
Gaziantep	226	2.19
Adana	135	1.31

Bu 10292 ithalatçının sadece 86 tanesi kamu kuruluşu, geri kalanı ise özel sektöre aittir. Dağılım ise şöyledir.

	Sayı	Özsermaye
Kooperatif	86	5 508.9 milyon TL.
Adi ortaklık ve tek şahıs ithalatçılar	5514	3 269.0 »
Kollektif şirketi	2177	24 460.6 »
Anonim şirket	1391	2 572.6 »
Limited şirket	714	524.3 »
Komandit şirket	324	268.6 »

Tablodan da görüldüğü gibi artık ithalatta anonim şirketler ağırlık kazanmakta ve dış ticarete de bir tekelleşme yoluna girilmektedir.

1) Yalnız bu tekelleşme ülkenin iç dinamiği (yani bir sürü ithalatçının kendi aralarındaki çelişkiler) sonucu olan bir tekelleşme değil, emperyalist - kapitalist ilişkiler çerçevesi içerisinde büyük pazarlama, ithalat, ihracat şirketlerinin kurulması ve bunların dış ticarete

hakim olarak, küçük ithalatçı ihracatçı ve pazarlama şirketlerini tasfiye etmesi şeklindedir.

Özel sektör ihracatçılarından 5905 tanesi «Ticaret Odası»na, 4294 tanesi ise «Sanayi Odası»na veya «Ticaret ve Sanayi Odası»na bağlıdır. 3 Ocak 1974 tarih ve 14761 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan ithalat belgesi yönetmeliğinin 4. c'sinde belirtildiği üzere tek sıfatla ithalat yapanların dağılımı şöyledir.

İthalatçı	5006
Sanayici	4555
Toplam	9561

2) İthalat yapanlar iki grupta toplanmıştır : A) Sanayici, B) İthalatçı. Sanayiciler (imalatçı - sanayici, armatör, madenci, turistik müesseseler, müteahhit), ithalatçılar (ithalatçı, ihracatçı, distribütör, ziraatçı ve diğerleri).

İthalat yapan sanayiciler içerisinde imalatçı - sanayiciler, itha-

latçı sınıfı altında (ithalat, ihracat, distribütör, ziraatçı vs.) toplananlar arasında da ithalatçılar çoğunlukta dırlar. Bu da bize yapılan ithalatın çoğunluğunun çarpık sanayileşmenin girdileri ve tüketim malları konusunda olduğunu gösterir.

En önemli ithalat konularındaki imalatçı - sanayici ve ithalatçı adı altında ithalat yapanların çoğu dahi genel olarak yapılan ithalatın montaj sanayii, ve dayanıksız tüketim ve taşaron sanayilerinin ihtiyaçlarına yönelik olduğunu gösterir.

İthalat konusu

kazan makina	
elektrik cihazı	
S. plastik	
boya hulasası	
kimya müstahzarı	
kauçuk ma.	
suni tiftik	
mot. vasıt.	

İthalatçı sayısı

3706
2365
1858
1703
1592
1116
1080
728

İthalatçı sayısı

4257
3521
1807
1539
1614
2445
633
2358

Görüldüğü gibi imalatçılar ve ithalatçılar en çok kazan, makina, mekanik cihazlar ve bunların aksamı, elektrik makina ve cihazları, kimya sanayi ürünleri, motor ve aksamı üzerine talepte bulunmuşlardır. Yani çarpık sanayi ihtiyacıları ithalatımızın başlıca konularıdır.

Öz sermayeleri 10 milyon TL'sinin üzerinde olan 576 ithalatçının illere göre dağılımı da, bunların çoğunluğunun uluslararası tekelci sermaye ve onunla bütünleşen yerli tekeli sermayenin oluşturduğu çarpık sanayileşmenin bir sonucu olarak emperyalist - kapitalist üretim ilişkilerinin en yoğun olduğu bölgelerde bulunduğunu göstermektedir. Sermayeleri 300 milyon TL. sının üzerinde olan 7 ithalatçıdan 3'ü Ankara, 2'si İstanbul, 1'i Adana, diğeri ise Bursa da faaliyette bulunmaktadır.

31.12.1973 tarihi itibarıyla 10206 özel sektör ithalatçısının öz serma-

yeleri toplam 36 milyon 604 bin TL. kâr toplamları ise 8 milyon 274 bin TL'sidir. Toplam ortalama kârlılık oranı % 23 dır. En yüksek kârlılık oranı kollektif şirket halinde çalışan ve sadece ithalat komisyonculuğu ve dağıtımçılık yapan kesimdedir : % 32. Bunlar içinde de en yüksek kârlılık oranına sahip olanlar ise müteahhitler (% 46) ve distribütörlerdir. (% 44) Buna göre sermayelerine göre en fazla kâr edenler müteahhitler, komisyoncular ve dağıtımçılardır.

Tablodan da görüldüğü gibi dağıtımçılık, komisyonculuk yapanlar en fazla kâr elde edenlerdir, ama imalatçı sanayici adı altında ithalat yapanların toplam ithalat içindeki güçleri (hemen hemen toplam sermayenin 2/3'ünden fazla) ithalatın genellikle çarpık sanayileşmenin ihtiyaçlarına yönelik olduğunu göstermektedir. Bu yüzden işsizliği bir derece hafifletmeye yarayacak yatırım malları ithal yerine montaj, (Devamı 24. sayfada)

TÜRKİYE'DE İŞ KAZALARI

Yurdumuzda iş kazaları gün geçtikçe artmaktadır. Bu konuda yapılacak her araştırma kaçınılmaz olarak Sigortalı işçi kayıtlarına, daha doğrusu S.S.K. kayıtlarına dayanmak zorundadır. Bu durumun

yaratacağı yanlış anlamalara daha sonra değinmek üzere, Sigorta kayıtlarına göre, meydana gelen iş kazalarına bir göz atarsak, bir önceki yıla göre büyük bir artışın olduğunu görürüz:

	1973	1972	SAYI	%
İŞ KAZASI	177.004	163.204	13.800	8

Kaynak : S.S.K. 1973 yılı Çalışma Raporu

Yıllarına göre iş kazaları, yine S.S.K. na yapılan ihbarlara bakılarak şu şekilde bir artış göstermiştir:

YILLAR	İŞ KAZASI (İHBAR)
1950	19.775
1955	31.505
1960	63.014
1965	92.961
1970	144.731
1971	150.170
1972	163.204
1973	177.004

Kaynak : S. S. K. 1973 Çalışma Raporu

Diğer kaynaklar da araştırıldığında sayıların pek değişmediği görülmektedir. 1965-1972 yılları arasında meydana gelen iş kazaları aşağıdadır:

YILLAR	İŞ KAZASI (İHBAR)
1965	92.014
1966	111.014
1967	122.443
1968	138.252
1969	150.114
1970	145.406
1971	149.149
1972	160.800

Kaynak : 1973 DİE Yıllığı s. 182

İş kazaları gibi çok önemli ve sosyal güvenlik açısından anayasa gereği olan bir konuda, yaraları sarması beklenen tek kurum vardır: O'da S.S.K. dur.

Oysa S.S.K.'nin kendisi kangren olmuş bir yaradır. Çalışma düzenindeki bütün aksaklıklar ve ihmalkârlıklar bir yana, varlığı gereği işçinin yanında olması gereken bu kurumun, zaman zaman çeşitli çevrelerle rastlamak güç değildir.

Örneğin kurumun kendi kayıtlarına göre gözükken iş kazaları artışı ortada iken, yine aynı kurumun, «İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Komisyonu» 28. Genel Kurula sunduğu raporda «...devamlı bir şekilde, sayısal yönde iyiye gidış görülmekte» olduğu belirtilerek şu verileri sunmuştur:

İş Kazaları ve Ölüm Vakalarının 1967-72 Yıllarındaki Sayısal Durumu:

(Beher 1000 işçi itibariyle)		
YIL	İŞ KAZASI	ÖLÜM
1968	113,35	.60
1969	118,08	.60
1970	110,00	.64
1971	107,00	.70
1972	105,00	.53

Kaynak : S.S.K. 28. Genel Kurul s. 275

Yani S.S.K. yetkilileri, iş kazaları konusunda iyimser davranmakta ve batı ülkelerine göre fazla olmakla birlikte, sayısal yönde iyiye gidış olduğunu teşhis etmedirler.

En yüksek oranda iş kazaları, inşaat ve maden işçileri arasında görülmektedir. Ölüm oranının en büyük olduğu işkolu ise maden işçiliği olmaktadır. Maden işçileri arasında meydana gelen iş kazalarında ölüm oranı, en iyimser sayıyla % 12 dir.

Örneğin Zonguldak Havzasında meydana gelen iş kazalarındaki ölüm ve yaralı adedi şu şekildedir:

YIL	ÖLÜM	YARALI
1968	64	8833
1969	69	8385
1970	87	7642
1971	67	8233
1972	92	8331

Diğer ülkelerin sayılarına bir göz atarsak, durumun pek de Türkiye de çalışan işçilerin lehine gelişmediği görülür:

**Madenlerde İş
Kazaları Oranları :**

İngiltere	% 0,64
Fransa	% 0,60
Hollanda	% 0,36
İsveç	% 0,66
Pakistan	% 0,70
TÜRKİYE	% 3,5

Oran diğer ülkelerdekini çok üzerindedir.

O halde, bu konudaki sorumluluk kime düşmektedir?

İş kazalarının büyük ölçüde, işyerindeki kötü çalışma koşullarından ileri geldiği şüphesizdir. Yasaya göre iş güvenliği konusunda denetimi iş güvenliği müfettişleri yapar.

Türkiye de 400 000 in üzerinde işyeri vardır. Sigortalı işçi sayısı da 5.0 milyondan fazladır. Oysa iş güvenliği müfettişlerinin sayısı 120 civarındadır.

Yasalara bakıldığında bu konularda yeterli hükümlerin yer aldığı sanılmakla birlikte, uygulamada bunların pek yetersiz kaldığı görülmektedir.

Örneğin, iş kazaları sonucu sigortaya müracaat eden işçilerin büyük çoğunluğu o ay sigortalı olmaktadır. Böylece uzun süre sigortaya para ödeyen işçi ile arada bir fark olmamakta, işveren bunu bir emniyet sübabı olarak kullanmaktadır.

Bunun dışında büyük sayılarda sigortasız işçi çalıştırılmaktadır. Bir örnek vermek gerekirse, İskenderun Demir - Çelikte 3000 sigortasız işçi çalıştığı iddia edilmektedir.

Sigortalı olup da iş kazası sonucunda sigortaya müracaat eden işçileri ise büyük engeller beklemektedir. Bu konudaki örnekler sayılamıyacak kadar çoktur. Yasaya göre iş kazası sonucu işçiye veya yakınlarına bağlanacak gelirin en geç 3 ay içinde kurumca bildirilmesi gerekir iken, 9 ay içinde maaşa kavuşabilmek, birçok ricalar ve tavsiyeler sonucunda gerçekleşirse bir sevinç kaynağı olmaktadır.

İş kazası sonucu, malûliyet aylığı alabilmek için de S.S.K. nun «Sağlık Kurulunca» 2/3 oranında iş gücü kaybına uğramış olmasının tesbiti gerekir. Bu konudaki çalışmaların da pek doğru sonuçlara vardığı söylenemez.

Malûl o an ve Sigorta Sağlık Kurulundan da malullük raporu alamayan işçiyi, % 10-20 oranında iyileşmiş olsa bile çok daha büyük bir sorun beklemektedir: İşsizlik.

Geriye kalan tek sorumlu işverendir. İşverenlerin ise bu konudaki tutumu hayli ilginçtir. Zira onlar da işçiyi sorumlu görmektedirler.

İşveren temsilcisi Şükrü Er, S.S.K. 28. Genel Kurulunda iş kazalarını şu şekilde açıklamıştır:

«Arkadaşlar, iş yapılan yerde iş kazası olur, Türkiye'de iş kaza-

(Devamı 24. sayfada)

TİB «KONUT KURULTAYI»NDA «TÜRKİYE'DE KİRA - ÜCRET İLİŞKİSİ» KONUSUNDA TEBLİĞ VERDİ

TMMOB'ne bağlı çeşitli meslek odalarınınca 16-20 Ekim 1974 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen «Konut Kurultayı»nda TİB «Türkiye'de Kira - Ücret ilişkisi» konulu bir tebliğ vermiş, bunun yanında Kurultaya sunulan «Kentsel Altyapıda Yabancı Müdahalesi» konulu

tebliğe de eleştiri - katkıda bulunmuştur.

Aşağıda, büyük ilgi uyandıran «Türkiyede Kira - Ücret ilişkisi» konulu tebliğe, «Kentsel Altyapıda Yabancı Müdahalesi» konulu tebliğe TİB tarafından yapılan eleştiri - katkı'nın birer özetini yayınlıyoruz.

TÜRKİYE'DE KİRA - ÜCRET İLİŞKİSİ

Türkiye emperyalist dünya ekonomisi sisteminin sömürülen, az gelişmiş bir ülkesidir. Türkiye'nin sorunlarının temel kaynağı emperyalizm olgusunun yarattığı çarpık kapitalist gelişmedir. Kira ve ücret ilişkileri açısından incelediğimiz konut sorununu da bu temel gerçeğin ışığında ele aldık.

1965 ve 1972 yılları arasında bütün Türkiye'de kiralalar % 54 artarken ücretler % 49'luk bir artış göstermiştir. Üstelik kira miktarlarındaki artış büyük kentlerde daha da hızlıdır. 1955 - 1965 yılları arasında kira artış hızı Ankara, İstanbul, İzmir ve Adana'da sırasıyla % 248, % 255, % 278 ve % 240 olmuştur. Bunun yanısıra Türkiye'de kiracı olan aile sayısının da giderek arttığını görüyoruz. 1955'te kiracı sayısı 567 bin 250 iken, 1965 yılında 878 bin 228'e çıkarak % 54.82 oranında bir artış göstermiştir. Kirada oturan ailelerin oranı 1955'te % 36.6 iken, bu oran 1965'te % 45.8 olmuştur. Kira artışlarından bütün çalışan sınıf ve tabakalar etkilenmektedir. 1965 nüfus sayımının sonuçlarına göre % 82'si 200 liradan az kira ödemektedirler ve ortalama olarak

aile gelirlerinin % 14'ü konut kirasına ayrılmaktadır. Ne var ki aileler gelir gruplarına ayrıldıklarında konut kirasının aylık gelir içindeki oranının gelirle ters orantılı olarak değiştiği görülmektedir. Dar gelirli kitleler için konut sahibi olma olanağı tasarruf edememe sonucu ortadan kalkmıştır. İmar ve İskan Bakanlığınca gecekondular bölgelelerinde yapılan araştırmalar, bu bölgelerde yaşayan ailelerden % 86'sının hiçbir şekilde tasarruf yapamadıklarını göstermektedir.

Görüyoruz ki kentsel alanlarda ki konut kiraları sürekli artmakta öte yandan git gide daha çok insan mülksüzleşerek kiracı saflarına katılmaktadır. Bu olgunun temel nedenini ortaya koyabilmek için Türkiye'deki konut sorununa göz atmak gerekir. Konut sorunu sosyal yapıya yani üretim ve bölüşüm ilişkilerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'deki konut sorunu özellikle 1950'den sonra ülkenin emperyalist dünya ekonomisi sistemiyle iyiden iyiye bütünleşme sürecine girmesi sonucu yeni boyutlar kazanmıştır.

Tarım sal yapıdaki değişmeler sonucu kentlere göç eden nüfus ve bunun yanısıra hızlı doğal nüfus artışı kentlerde büyük nüfus yığılmalarını doğurmuştur. Fakat, Türkiye'de bugün kentleşme, kentlerin sanayileşme hızının, tarımın modernleşmesinden çok daha yavaş olması sonucu «sahte kentleşme» niteliğindedir. Kentsel nüfus artışı sanayide istihdam edilen nüfusun artışından çok daha hızlı olmuştur. Kırsal alanlardan ayrılan ve kentlerde iş bulabilen her 4 kişiden 3'ü hizmet sektöründe ve ancak biri de sanayi sektöründe çalışabilmektedir. Göç yoluyla kentleşen nüfus kesiminin geliri çok düşüktür; örneğin Ankara'daki ortalama gelir 1700 lirayken, gecekondualarda yaşayan bu nüfusun ortalama aile geliri 450 liradır.

Öte yandan kentsel nüfusun bu denli hızlı artması yüzünden konut arzı talebi karşılayamaz duruma gelmiştir. 1962 - 1970 yılları arasında toplam konut ihtiyacı 1.5 milyona yakinken bunun ancak 860 bini karşılanabilmiş ve geriye 579 binlik bir konut açığı kalmıştır.

Türkiye'de konut yatırımları toplam yatırımların % 20'si kadar önemli bir yer tutmaktadır. Yapım sanayiinde ve benzeri sektörlerde yatırımlar plan hedeflerinin gerisinde kaldığı halde özel sektörün giderek % 95'ini üstlendiği konut yatırımlarında plan hedefleri aşılmıştır. Buna karşın sayıca ihtiyacın altında kaldığını görüyoruz.

Arsa spekülasyonu, talep fazlalığı ve yapım malzemesinin giderek artan fiyatı bu konutların kiralarının çok yüksek olmasına neden olmuştur. Şöyle ki, büyük kentlerde eğer arsalar kamunun kontrolünde değil de birer özel sermaye niteliğindeyse, çok kârlı bir ticaretin aracıdırlar. Belediye sınırları içinde ya da bunun çevresinde bu-

lanar arsalar spekülâtörler tarafından alınmakta, bir süre bekletildikten ve o arsalar talep arttık-tan sonra, olağanüstü fiyatla satılabilmektedir. Arsanın pahalılığı tabiatıyla üzerinde yapılacak konutları da etkilemektedir. Konut yapımcıları zaten maliyeti yüksek olan binayı talebin fazlalığından yararlanarak gene büyük kârla satmakta ya da yüksek bedelle kiraya vermektedir. Böylelikle kendi ihtiyacı için ev satın alacak ya da kirada oturacak olan kişi arsa spekülâtörlerinin yanısıra konut yapıcısının da kazancını hem de en yüksek bir düzeyde ödemektedir.

Üretim düşüklüğünün ön plana çıkardığı stokçuluk ve aracılık gibi prekapitalist ilişkiler yapım malzemesi fiyatlarının artmasına neden olmaktadır. Öte yandan emperyalist ve tekeli sömürü, royalti, patent hakları, tekel fiyatları, vb. yollarla bu fiyatları daha da arttırarak konut maliyetlerinin yükselmesine yol açmaktadır. 1967 yılında 41 bin 28 lira olan ortalama konut maliyeti, 1968 yılında 42 bin 657 lira ve 1965 yılındaysa 48 bin 899 lira olmuştur. Ortalama metrekare maliyeti ise 1967 yılında 378 lira, 1968 yılında 404 lira ve 1969 yılındaysa 447 lira olmuştur.

Buna ek olarak konut harcamaları da özellikle büyük kentlerde hızla artmaktadır. 1968 yılı 100 alındığında Ankara'da 1973 yılındaki konut harcamaları 149.2, İstanbul'da 128.7, İzmir'de 137.4 ve Adana'da ise 170.9'dur.

Bu artan konut harcamalarına, kırsal alanlardan kentlere nüfus akımının yol açtığı oransız talep ve konut maliyetlerinin yüksek oluşu da eklenince kira artışları büyük olmuştur. 1960 yılı kira indeksi 100 alındığında 1972 yılına varıldığında kira indeksinin 270'e ulaştığını görmekteyiz.

Öte yandan kiracı sayısı hızla yükselmiş, kendi evine sahip olanların nüfustaki oranı hızla düşmüştür. Devlet Planlama Teşkilatı ve Devlet İstatistik Enstitüsü raporlarına göre 1955 yılında % 36 olan kiracıların toplam ailelere oranı ikinci plan döneminde % 48'e ulaşmıştır. Kiranın aile gelirine oranı Avrupa ülkelerindekilerle karşılaştırılmayacak kadar yüksektir. Batı Avrupa'da kiranın aile gelirine oranı % 10, Doğu Avrupa'da % 2 iken, İstanbul gibi bir kentte % 30 ila % 50'yi bulabilmektedir. 1965 nüfus sayımının sonuçlarına göre ise, ailelerden % 32'si 200 liradan az kira ödemektedirler ve ortalama olarak aylık aile gelirlerinin % 14'ü konut kirasına ayrılmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, aileler böyle gelir gruplarına ayrıldıklarında, konut kirasının aylık gelir içindeki oranının gelirle ters orantılı olarak değiştiği görülmektedir. Bu, dar gelirli ailelerin, konut bunalımını bütün şiddetiyle en çok duyan gruplar olduğunu göstermektedir. Bu grup toplam nüfusun % 87'sini oluşturmasına karşın, toplam gelirden aldığı pay ancak % 69'dur.

12 Mart sonrası dönemdeyse ulusal gelir ve sanayi kesimi geliri hızla artarken, gerçek işçi ücretleri 1971 yılında % 5.1, 1972 yılında % 1.4 ve 1973 yılında da % 3.9 oranlarında azalmıştır. Kısacası, bir yandan ulusal gelir artarken öte yanda işçiler, değil artan ulusal gelirden paylarını almak, eski satınalma güçlerini bile koruyamamışlardır.

Görüldüğü gibi kiralari yüksek lüks konut yapımları dar gelirli geniş kitlelerin ihtiyacını karşılamaktan uzaktır. Bu nedenle konut ihtiyacının normal üretimle karşılanması olanaksızlığı, dar gelirli geniş kitleleri bu işi bizzat çözme-

ye yöneltmiştir. Bunun anlamı konut açığının hemen hemen tamamının gecekondularla yapımla kapatılmasıdır. 10 binden fazla nüfuslu kentlerde 1955 - 1967 yılları arasında normal kent konut birim sayısı % 65 artarken, gecekondular sayısı % 800 artmıştır. Aynı dönemde gecekondular sayısının toplam konut sayısına oranı 1955 yılında % 4.7'den, 1967 yılında % 21.4'e yükselmiştir. Bu oran Ankara'da % 65, İstanbul'da % 40, İzmir'de % 25 ve Adana'da ise % 49'dur.

Lüks konut yapımları plan hedeflerini aşarken, sömürülen çalışan sınıf ve tabakaların konut sorununa bir çözüm getirilememekte ve gecekondular yapımları giderek artmaktadır. Bugün, her ne kadar egemen sınıflar gecekondular olgusunu «geçici» ve bir iki kanun maddesiyle engellenebilir, «gayri meşru» bir olgu olarak göstermeye çalışıyorlarsa da, gecekondulardaki sosyal ve ekonomik ilişkiler ve genel olarak gecekondular olgusu az gelişmişliğin en belirgin ve kalıcı özelliklerinden biri haline gelmiştir.

Gecekondularda da kiracı oranı giderek artmaktadır. Biz bunu sömürünün yoğunlaşmasının ve ülkemizdeki mülksüzleşme sürecinin bir göstergesi olarak değerlendiriyoruz.

Konumuzun eleştirilecek bir yönü de az gelişmiş ülkelerdeki konut sorununun önemli bir bölümü olan kira-gelir ilişkilerinin, kira-ücret ilişkilerine indirgenmiş bir şekilde kısıtlanmasıdır. Çünkü işçilerin yanısıra bütün emekçiler yoğun bir sömürü altındadırlar ve yetersiz sanayileşme, sermayenin dışa akması gerçeklerinden ötürü kentsel nüfusun çoğunluğu üretken sektörlerde istihdam edilememektedir.

KENTSEL ALTYAPIDA YABANCI MÜDAHALESİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde altyapı yatırımları bu iş için gerekli teknolojiye sahip olan yabancı şirketler tarafından gerçekleştiriliyordu. Dikkat edilmesi gereken nokta, bu yatırımların amacının kendi kârlarını azamileştirmek olduğudur. Yatırımda bulunan şirketin amacı başka yatırımcılar için ucuz enerji veya hizmet sağlamak değil, yatırdığı birim sermaye başına en fazla kârı elde etmektir. Bu nedenle tüketimi arttırmak için 1930 - 32 yılları arasında elektrik abonelerine parasız elektrik ütüüsü bile dağıtılmıştır.

Dikkati çeken diğer bir nokta bu dönemde altyapı yatırımlarının İstanbul, İzmir gibi metropollerde gerçekleştirilmesidir. Bu kentler tüm Anadolu'nun sömürülmesinde etkin olan işbirlikçi ilişkilerin en yoğun bulunduğu yerlerdir. Bu dönemde kentsel altyapıda yabancı müdahalesi çoğunlukla bu nitelikteki kentlerde kaldı.

1930'larda çeşitli millileştirme hareketleri oldu. Ulusal Kurtuluş Savaşından sonra kentsel altyapıda yabancı müdahalesine bir son verilmemiş ve aksine bu müdahale için yeni şartlar yaratılmışken, 1930'larda bu millileştirme hareketleri emperyalist ülkeler tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmadı. Bu durumu nasıl yorumlamak gerekmektedir?

Emperyalistlerin kentsel altyapıya müdahaleleri genel olarak emperyalist sömürünün bir parçasıdır ve emperyalistlerin kendilerine yönelik hareketlere karşı politikasını ise genel olarak emperyalist sömürü mekanizmasına gelecek önemli tehlikeler belirler. Kentsel altyapıya yabancı müdahalesi sadece doğrudan doğruya yapılan ya-

bancı yatırımı ve bu yatırımın yabancı şirketler tarafından işletilmesiyle gerçekleştirilmez. Emperyalizm altyapı yatırımları ile iki türlü sömürü gerçekleştirir. Bir taraftan altyapı yatırımları için gerekli olan yatırım mali ve ara mallar için tekel fiyatlarıyla satış yapabilecek bir pazar açılır, diğer taraftan yatırımın işletilmesinden (ve özellikle tekel niteliğinde bir işletme olursa) büyük kârlar elde edilir. Bunlara ek olarak yapılan altyapı yatırımlarının genel olarak emperyalist sömürüye katkısı (diğer tüketim malları için pazarın genişletilmesi şeklinde) özellikle İkinci Dünya Savaşından sonraki dönem için geçerlidir.

Millileştirilen şirketler, sağlıklı bir ekonomik yapı üzerinde işletilmediği, kullanılan sermaye malları ve ara mallar için emperyalist ülkelerdeki tekeli sermayeye bağışlı oldukları sürece bu yatırımların kurulma anında elde edilen kârlar, birçok durumda yeterli olmakta, işletmenin de yabancı kuruluş tarafından üstlenip, şimşekleri üzerine çekmesi gereksiz olmaktadır.

Türkiye'de durum böyle olmuştur. Millileştirilen şirketler bu alanlarda emperyalist sömürüye son verememiştir. Genel olarak emperyalist - kapitalist sistemden kopulmadığı sürece bu olanak dışıdır zaten. Millileştirilen, daha sonra kamu sektörüne veya özel sektöre aktarılan şirketler yine eskiden olduğu gibi emperyalist tekellerin yatırım ve ara mallarını tekel fiyatlarıyla tüketmiş ve bunların maliyetini fiyat artışları şeklinde tüketicilerin sırtına yansıtmıştır.

İkinci Dünya Savaşına kadar emperyalistler genellikle ticari iliş-

kiler ve borç verme aracılığıyla sömürülerini sürdürmüşlerdir. Bu nedenle altyapı yatırımlarının genişletilmesinden sağladıkları en önemli yarar bu yatırımlar için kullanılan girdilerin tekel fiyatları ile satılması olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise yeni bir durum ortaya çıkmaktadır. Bilimsel ve teknolojik devrimin geliştirdiği üretici güçlerin mal arzını artırması ve sosyalist bloktaki genişleme ile az gelişmiş ülkelerde sömürgecilığe karşı küçük burjuvazi önderliğindeki halk hareketlerinin gelişmesinin pazarı mutlak anlamda daraltması bir taraftan, sermayenin yeni birikim ve uluslararasılaşma düzeyi diğer taraftan, emperyalist kapitalist sistem içinde kalan az gelişmiş ülkelerde pazarın genişletilmesini amaçlayan ve emperyalist tekellerin yararına çarpık bir sanayileşmenin ortaya çıkmasına yol açtı. İkinci Dünya Savaşından önce kendi ülkesindeki fabrikalarında ürettiği malları satan tekeller, İkinci Dünya Savaşından sonra az gelişmiş ülkelerde yaptıkları sanayi yatırımları aracılığıyla ticaret yoluyla sürdürdükleri sömürüyü güçlendirdiler. Bu yatırımlar ise, yeterli altyapı yatırımını gerektiriyordu.

Kısacası, İkinci Dünya Savaşından önce altyapı yatırımları hemen hemen sadece altyapı yatırımı için gerekli olan girdileri satan emperyalist tekelî ilgilendirirken İkinci Dünya Savaşından sonra artık az gelişmiş ülkelere iyice sızmış, buralarda yetiştirilen yerli tekelci burjuvazi ile bütünleşmiş olan uluslararası tekelci sermayenin diğer kesimlerini de ilgilendirmeye başladı.

İkinci Dünya Savaşından sonra az gelişmiş ülkelerin karşısında çok daha sistemli bir örgütlenme içinde olan bir emperyalist blok, bir uluslararası tekelci sermaye vardır. Eskiden az gelişmiş ülkede

altyapı yatırımlarını gerçekleştirip bunları işleterek kârını azaltmaya çalışan şirketin yerini günümüzde Dünya Bankası gibi uluslararası tekelci sermayenin denetimi altındaki kurumların uyguladıkları projeler almıştır.

Dünya Bankası bütün emperyalist ülkelerin kendi ekonomik, askeri ve politik güçleri orantısında bir oy hakkına sahip oldukları bir kuruluştur, uluslararası tekelci sermayenin örgütüdür. Bu kuruluş az gelişmiş ülkelerin daha etkin bir şekilde sömürülmesini sağlamak amacıyla, uluslararası tekelci sermayenin çıkarları doğrultusunda az gelişmiş ülke hükümetleri üzerinde baskı uygular, bu çıkarılara uygun politikaların saptanmasını sağlar. Uluslararası tekelci sermayenin çıkarları ise pazarların (tekel fiyatlarıyla mal satılabilecek pazarların) genişletilmesidir.

Dünya Bankasının altyapı yatırımlarını teşvik politikasının amacı bir taraftan müteahhit tekelere, diğer taraftan malları üreten tekelere doğrudan doğruya pazar sağlamakta, bunlara ek olarak da havagazı, elektrik, su gibi altyapı tesislerinin gerçekleştirilmesi yoluyla genel olarak tekelci sermayenin ürünleri için geniş bir pazar yaratmaktadır. Elektrik tesisatının olmadığı bir köyde televizyon kullanımı sınırlıdır, buzdolabı veya çamaşır makinası kullanılamaz. Bu ürünlerin kullanılabilmesi için bu yerlere elektrik hizmetinin götürülmesi gereklidir. Elektrik tesisatının kurulmasının ana amacı, elektrik işletmesinin elde edeceği kâr değil, bu altyapı yatırımı sayesinde tekelci sermayenin mallarına olacak yeni talep ve tekelci sermayenin elde edeceği yeni kârlardır. Bu nedenle bu kuruluşların kamu kesimince veya yerli tekelci sermaye tarafından işletilmesi emperyalistler açısından büyük bir kayıp değildir.

(Devamı 24. sayfada)

(1. Sayfadan devam)

«Emperyalist - Kapitalizm
ve Son Buhran»

Emperyalist - kapitalist sistemin girdiği son bunalımda ise bir değişiklik söz konusudur: fiyat artışları bunalımla bir arada gelişmektedir. Halbuki 1957-58 bunalımına kadar buhranlarda genel fiyat düzeyi düşmekte idi. İlk kez II. Dünya Savaşı'ndan sonra en önemli bunalım olan 1957 - 58 bunalımında üretimde ve istihdamda büyük bir düşüş ile genel fiyat düzeyinde bir artış bir arada görülmüştür.

Bunun önemi nedir? Bunalımların fiyatların düşmesiyle bir arada görüldüğü durumlarda, bunalımdan kurtulmanın yolu hükümet harcamalarının (askeri harcamalar da-

hil) artırılmasıdır. Böylece toplam talep artacak, stoklar eriyecek, üretim yeniden hızlanacak, istihdam oranı yükselecek ve ekonomi yeniden canlanacaktır. 1929 Büyük Buhranı'ndan kurtuluşun ana yollarından biri bu uygulama olmuştur. Bugün ise bu uygulama, mevcut duruma bir çözüm getirmeyecek, aksine sorunların boyutlarını büyütecektir. Hükümet harcamalarının artırılması enflasyon hızını artıracak, enflasyon hızının artması ise bunalımı derinleştirecektir. Emperyalist ülkelerdeki bu bunalım ise, ister istemez, emperyalist - kapitalist sistemin bir parçası olan Türkiye'ye de yansımaktadır. Çözümlemesi gereken sorun, bu yansımanın Türkiye'de zaten kritik olan politik planda alacağı şekildir.

A.B.D. ekonomisinin geçirdiği önemli buhranlar ve uzunlukları şöyledir:

İç Savaş sonrası buhran	1865—68	3 yıl
Buhran	1874—79	5 yıl
Buhran	1893—97	4 yıl
Buhran	1907	1 yıl
Savaş sonrası Buhran	1920—22	2 yıl
Büyük Buhran	1929—33	4 yıl
«Durgunluk»	1948—49	11 ay
«Durgunluk»	1953—54	13 ay
«Durgunluk»	1957—58	9 ay
«Durgunluk»	1960—61	9 ay
«Küçük durgunluk»	1967	
«Durgunluk»	1969—70	12 ay

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra görülen «durgunlukların» özellikleri şöyledir :

1948—49 durgunluğu: Endüstri üretimi % 9 düştü, işsizlik % 7.9'a çıktı.

Toptan eşya fiyatları % 7, tüketici fiyatları % 2 düştü.

1953 - 54 durgunluğu: Endüstri üretimi % 8 düştü. İşsizlik oranı % 6.1'e yükseldi. Fiyatlarda bir değişme yok.

1957—58 durgunluğu: Endüstri üretimi % 13 düştü. İşsizlik oranı % 7.5'e çıktı. Fiyatlar arttı.

1960—61 durgunluğu: Endüstri üretimi % 6 düştü. İşsizlik oranı % 7.1.

1969—70 durgunluğu: Endüstri üretimi % 7 düştü. İşsizlik oranı % 6.1. Fiyatlar % 6 arttı.

Sonuç :

Emperyalizmin artık geri çekilecek mevzileri kalmamıştır; bir baktaktır, batmaktan kurtulmak için çırpındıkça batağa daha fazla gömülmektedir. Emperyalizm bu zor durumdan kurtulmak için daha hırçınlaşacak, daha saldırganlaşacaktır. Fakat ezilen halkların ve emperyalist ülkelerdeki işçi sınıfının sosyal kurtuluş mücadelesi emperyalizmin ve emperyalistlerin ortaklarının ta hakkümünü yıkacaktır.

(7. Sayfadan devam)

«Tekelci Sermaye, Bankalar ve 1971 - 1973 Dönemi»

Özkaynaklar bankanın gücünün simgesidir. Özkaynakların büyümesi ise bankanın sağlıklı gelişiminin belirtisidir. Kapitalist sistem sermayenin sürekli birikimi temeli üzerine kurulmuştur; sömürü yoluyla elde edilen kârların sermayeye dönüştürülmesi (genişletilmiş yeniden üretim) kapitalist üretim biçimini belirleyen öğedir. Yani sermaye ya büyür, ya başkaları tarafından yutulur, ya yok olur. Bu ikisinin arasında bir durum söz konusu değildir. Bu nedenle sermayenin tavrını sermayenin birikime gidebilme durumu belirler.

1969 yılında bankalar sisteminin özkaynaklar artışı 795 milyon TL. iken 1970 yılında bu artış 187 milyon TL'sına düşmüştür. 1971 yılında ise bu artışta ani bir yük-

selme görüyoruz: 1 951 milyon TL. Açık faşizmin en yoğun şekilde sürdürüldüğü 1972 yılında ise özkaynaklardaki artış rekor bir düzeye varmıştır: 2 687 milyon TL. Bankalar sistemi ölçüsünde açıkça görülen bu durumun önemli üç banka açısından gelişimi de şöyledir :

1970 yılında özkaynaklardaki artış 1969 yılına oranla bir düşme göstermiştir. İş Bankası'nın 1969 yılında 71 milyon TL. olan özkaynak artışı 62 milyon TL'sına, Yapı ve Kredi Bankası'nın 1969 yılında 41 milyon TL. olan özkaynak artışı 1970 yılında 32 milyon TL'sına ve Akbank'ın 1969 yılında 14 milyon TL. olan özkaynak artışı 1970 yılında 5 milyon TL'sına inmiştir. Yani 1970 yılında yerli tekelci sermaye açısından bir buhran söz konusu. 1971 ve daha sonraki yıllarda ise bankaların özkaynaklarında ani ve büyük bir artış görülmüyor :

BANKALARIN ÖZKAYNAKLARININ ARTIŞI
(Milyon TL. cari fiyatlar)

Yıllar	Bankalar Sistemi	Yapı ve Kredi		
		T. İş Bankası	Bankası	Akbank
1969	795	71	41	14
1970	187	62	32	55
1971	1 951	108	89	103
1972	2 687	125	110	90
1973	727	158	161	174

Kaynak: Bankalar Birliği yayınlarından derlenmiştir.

Kârlar :

Genel olarak bankalar sisteminin ve özel olarak çeşitli bankaların özkaynaklarındaki bu gelişim kârlarındaki gelişimin bir sonucudur. Bankaların gayri safi kârlarında 1971 - 1973 döneminde büyük bir artış görülmektedir. Bankalar sisteminin 1970 yılında 6.1 milyar TL. olan kârı 1971 yılında 7.5, 1972 yılında 9.3 ve 1973 yılında da 11.2 milyar TL'sına fırlamıştır. Yani üç yıl içinde hemen hemen iki katına. En önemli üç bankada gayri safi kârın üç yıl içindeki artışı iki mislinden de fazladır. T. İş Bankası'nın kârı bu dönem içinde 0.9 milyar TL'sından 1.9 milyara,

Yapı ve Kredi Bankası'nınki 0.4 milyardan 1.0 milyara ve Akbank'ın kârı 0.3 milyardan 0.8 milyar TL'sına çıkmıştır. Bankaların yıllara göre kârlarının artışı şu şekildedir :

Bankaların kârları açık faşizm döneminde gittikçe artan bir hızda artmıştır. 1970 yılında 630 milyon TL. olan kâr artışı 1971 yılında iki mislinden fazlaya yükselmiştir. 1972 ve 1973 yıllarında bu artış 1.7 ve 2.1 milyar TL. ile devam etmiştir. Bu rakamlardan da görüldüğü gibi, emekçi sınıf ve tabakaların yaşamalarının en zorlaştığı, grevlerin ve tüm demokratik eylemlerin yasaklandığı bir dönemde bankaların kârları gittikçe artan bir hızda artmıştır.

BANKALARIN GAYRİ SAFİ KÂRLARINDAKİ YILLIK ARTIŞ

(Milyon TL. cari fiyatlar)

Yıllar	Bankalar		Yapı ve Kredi		Akbank
	Sistemi	T. İş Bankası	Bankası	Bankası	
1969	845	153	86	52	
1970	630	99	85	54	
1971	1 454	237	139	121	
1972	1 746	352	210	216	
1973	2 096	385	250	199	

Kaynak: Bankalar Birliği yayınlarından derlenmiştir.

Tekelci sermaye :

Günümüzde emperyalist - kapitalist sistem içinde yer alan ülkelerde tekeli sermaye egemendir. Emperyalist ülkelerde, rekabetçi kapitalist sistem içinde birbirinden oldukça bağımsız banka, sanayi ve ticaret sermayeleri ağı oluşmuştur. Sermayenin birikim sürecinin kaçınılmaz bir sonucu olarak bu üç kol birbirinin içine geçmiş, birbiriyle kaynaşmış, bütünleşmiş ve tekeli sermayeyi oluşturmuştur. Az gelişmiş ülkelerde ise bu gelişim farklıdır. Bu ülkelerde bağımsız bir sanayileşme emperyalizm tarafından engellenmiştir. Günümüzde ise çarpık ve emperyalistlerin çıkarı doğrultusunda bağımlı bir «sanayileşme» gerçekleştirilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde de yerli tekeli sermaye vardır, fakat bu tekeli sermaye gelişmiş kapitalist ülkelerde olduğu gibi birbirinden bağımsız olarak gelişen sanayi, banka ve ticaret sermayelerinin bütünleşmesinden oluşmamıştır. Yerli tekeli sermayenin oluşmasında temel rolü uluslararası tekeli sermaye, yani emperyalizm oynamıştır. Türkiye'de yerli sermayedarların kurduğu bankalar başından beri emperyalizmle içindedir. Türkiye'de yerli sermayedarların önemli sanayi yatırımlarına yönelmesi emperyalistlerle bütünleşme ile birlikte olmuştur. Yerli tekeli sermayenin temel direklerinden biri olan Koç Holding-

in en büyük hissedarı Vehbi Koç, «Hayat Hikâyesi» isimli kitabında Türkiye'de gerçek anlamda bir sanayileşmenin 1950 yılından sonra başladığına işaret ediyor ve Amerikan sermayesi ile ilk ortak sanayi yatırımının kendisi tarafından General Elektrik T.A.Ş. ile gerçekleştirildiğini belirtiyor.

Günümüzde Türkiye'de hakim ittifak içinde yerli güçlerden tekeli sermaye egemendir. Yerli tekeli sermayenin içinde ise dinamik gücü, emperyalist - kapitalist ilişkilerin alabildiğine yayılmasını, kapitalist pazarın mümkün olan en geniş sınırlarına genişletilmesini isteyen ve bu sayede tüm emekçi sınıf ve tabakaları daha yoğun bir şekilde sömürmeyi planlayan yerli tekeli sermayesi sermayesi oluşturmaktadır. Büyük tefeci - bezirgân ve toprak ağalarının hakim ittifak içindeki rolü ikincildir. Fakat günümüzde hakim ittifak içinde emperyalistler de yer almaktadır. Hakim ittifak içinde belirleyici olan emperyalistlerdir. Emperyalizmle yerli tekeli sermaye bütünleşmiştir; yerli tekeli sermaye sanayiye ve/veya bankalara ve/veya ticarete *ağırlık veren* ve emperyalizmle işbirliği içinde olmuş sermaye gruplarından meydana gelmiştir. Yerli tekeli sermayeyi oluşturan gruplar arasındaki ilişkiler ve ilişkiler konumuzun dışında kalmakla beraber, bu bütünleşmenin somut olarak görüldüğü bir noktaya,

bankaların iştiraklerinden sağladıkları kârlara değinmekte yarar var. Bankaların iştirakleri, tekeli sermayenin çeşitli alanlardaki yatırımlarının içiçe geçtiği bir alandır ve genel olarak tekeli sermayenin nabzını daha duyarlı bir şekilde aksettirmektedir. Bankaların iştiraklerinin bulunduğu şirketlerin kârlarından bankaların payına düşen hissenin gelişiminin bu şirketlerin kârlarının genel olarak gelişimini aksettirdiğini söyleyebiliriz. Türkiye'nin en büyük 100 sanayi şirketi (*) konusunda elimizde veri olmaması böyle bir varsayım varmıştır: 2 687 milyon TL. Banka-

li kılıyor.

Bankalar sistemi genel olarak ele alındığında, iştiraklerden gelen kârlar 1970 ve 1971 yıllarında düşmüş, 1972 ve 1973 yıllarında ani olarak artmıştır. 1969 yılında 128 milyon TL. olan kâr payı 1970 yılında 116 milyon TL'sına, 1971 yılında (açık faşizme 1971 yılı ortalarında Balyoz Harekatı ile geçilmiştir) 100 milyon TL'sına düşmüş, ancak 1972 yılında 118 ve 1973 yılında 209 milyon TL'sına çıkmıştır. Bankaların iştiraklerinden gelen kâr paylarında yıllara göre görülen değişme şu şekildedir :

**BANKALARIN İŞTİRAKLERİNDEN GELEN KÂR PAYLARININ
YILLARA GÖRE GELİŞİMİ**
(1000 TL. cari fiyatlar)

Yıllar	Bankalar		Yapı ve Kredi		Akbank
	Sistemi	T. İş Bankası	Bankası	Bankası	
1968	13 625	2 280	(—) 868	434	
1969	16 393	7 368	1 993	719	
1970	(—) 12 406	(—) 4 602	4 516	2 173	
1971	(—) 16 229	6 034	31	3 549	
1972	18 238	6 033	(—) 11 098	8 721	
1973	90 952	19 990	9 643	11 735	

Kaynak: Bankalar Birliği yayınlarından derlenmiştir.

Genel olarak tekeli sermayede açık faşizm uygulamasının olumlu etkisini görebiliyoruz. Burada dikkati çeken diğer bir nokta var. Yapı ve Kredi Bankası'nın iştiraklerinden gelen kâr ile T. İş Bankası'nın iştiraklerinden gelen kârların gelişimi 1970, 1971 ve 1972 yılları için birbirinin tersi. 1970 yılında T. İş Bankası'nın iştiraklerinden gelen kârda 4.6 milyon TL'lik bir düşüş varken Yapı ve Kredi Bankası'nın iştiraklerinden gelen kârda 4.5 milyon TL'lik bir artış var. 1971 yılında T. İş Bankası iştirakinin bulunduğu şirketler açık faşizm uygulamasından derhal yararlanmışken (bankanın kâr payı 6.0 milyon TL. artmıştır) Yapı ve Kredi Bankası'nın iştiraklerinden elde ettiği kârlardan gelen kârda hemen hemen

hiç artış yoktur (31 bin TL). Açık faşizmin en yoğun olarak uygulandığı 1972 yılında ise T. İş Bankası'nın iştiraklerinden elde ettiği kâr gene 6.0 milyon TL. artarken, Yapı ve Kredi Bankası'nın iştiraklerinden hareket etmeyi gerekli kılıyor. milyon TL. düşmüştür. 1973 yılında her iki bankanın da iştiraklerinden elde ettiği kâr artmıştır (T. İş Bankası iştirakleri kârında banka payı 20.0, Yapı ve Kredi Bankası iştiraklerinde banka payı 9.6 milyon TL.

(*) Uluslararası tekeli sermaye ile yerli tekeli sermayenin ortak yatırım ve teknoloji, yatırım malı, aramal ile hammadde alım satımı yoluyla bütünleştiği çarpık sanayi şirketleri.

artmıştır). Aynı dönem içinde Akbank'ın iştiraklerinin kârından elde ettiği payın da *sürekli arttığını* görüyoruz. 1970 yılında 2.2 milyon TL. olan artış 1973 yılında 11.7 milyon TL. olmuştur. (**)

Bankaların iştiraklerinin bulunduğu şirketlerin kârlarından bankaların payına düşen bölümlerdeki gelişmelere bakarak, genel olarak yerli teknelci sermayenin tavrı ve durumu konusunda bazı şeylerin söylenebileceği inancındayız. Bu konuda daha ayrıntılı ve kapsamlı çalışmalar sürdürülmelidir, fakat birkaç nokta açıktır:

— Yerli teknelci sermaye içinde ilişkiler vardır.

— *Yerli teknelci sermaye içindeki ilişkiler bankalarla endüstri sermayesi arasında değildir, yani homojen bir bankalar grubu karşısında homojen bir sanayi grubu yoktur.* Bunun tersine çeşitli banka ve sanayi yatırımlarına yönelmiş teknelci sermaye grupları vardır.

Sonuç :

Genel olarak bakıldığında, 1970 yılında bir bunalımdan sonra 1971-1973 açık faşizm döneminde yerli teknelci sermayenin ve emperyalistlerin sömürüsünde bir yoğunlaşma görülmektedir. İşçilerin, topraksız

ve az topraklı yoksul köylülerin, yüzbinlerce küçük üretici, memur, esnaf ve zanaatkârın tüm ekonomik-demokratik hakları yokedilip yaşam şartlarının son derece ağırlaştırıldığı bir dönemde teknelci sermayenin (uluslararası teknelci sermaye ve yerli teknelci sermaye) kârları rekor düzeye varmıştır. Fakat yerli teknelci sermaye içinde çeşitli gruplar arasında bazı ilişkilerin olduğu yolunda da ipuçları vardır. Genel olarak bankalardaki teknelci sermaye yatırımları ile genel olarak sanayideki teknelci sermaye yatırımlarının kârlılığının artarken, bazı bankalar ile yakın ilişkiler içinde olan bazı sanayi yatırımlarının aynı dönem içinde farklı kârlılık gelişimi içinde olması, yerli teknelci sermaye içindeki ilişkilerin bankalarla sanayi arasında olmadığını göstermektedir. Yerli teknelci sermaye arasındaki ilişki, bankalar ve sanayide bir arada yatırımda bulunan çeşitli teknelci gruplar arasındadır. Bu grupların sağlıklı olarak tespiti ve bunların tavrının açıklığa kavuşturulması ise önümüzdeki günlerde sermayenin politik tavrının belirlenmesi açısından irdelenmesi gereken önemli bir konudur.

(**) 1973 yılındaki kârlardaki yeni durum, yerli teknelci sermayeyi oluşturan farklı ve aralarında ilişkiler olan sermaye grupları arasındaki yeni bir dengenin kurulması durumunu yansıtıyor olabilir. 1973 yılında politik havada belli bir ferahlanmanın ortaya çıkmasında yeni bir dengenin kurulmuş olması da, diğer etkenlerin yanı sıra, etkin olmuş olsa gerektir.

TİB YAYINLARI
No: 7

ÇOKULUSLU TEKELLER
VE İLAÇ SÖMÜRÜSÜ

AYDIN KÖYMEN

İsteme adresi :
TİB, Karanfil Sok. 14/10
Kızılay / Ankara
Fiatı : 2.5 TL.

(11. Sayfadan devam)

«Türkiye'de İthalatçılar ve
Uluslararası Tekelci Sermaye»

taşaron ve dayanıksız tüketim mal-
ları sanayilerinin girdileri ve ihti-

yaçları ithal edilmekte ve ülke dö-
vizleri uluslararası tekelci sermaye
ve yerli tekelci sermayenin kasala-
rına ülke için somut bir yarar getir-
meden akmaktadır.

Sıfat (*)	Sayı	Öz Sermaye (mil. TL.)	Kâr (mil. TL.)	Kâr / sermaye
İmalatçı - sanayici	4445	22 595.8	4 748 4	0.21
armatör	14	85.1	2 9	0.03
madenci	19	123.4	32 0	0.26
turistik müessese	8	49.0	13 6	0.28
müteahhit	69	117.0	53 6	0.46
ithalatçı	4867	9 278.5	2 248 3	0.24
ihracaatçı	20	19.3	4 8	0.25
distribütör	17	242.2	107 0	0.44
ziraatçı	5	31.2	3 9	0.12
diğer	97	118.7	40 0	0.34
TOPLAM	9561	32 660.2	7 254.5	0.22

(*) tek sınıflı ithalatçılar

(13. Sayfadan devam)

«Türkiye'de İş Kazaları»

larımın, benim müşahedelerim, Av-
rupa'dan da daha fazla olduğuna
kani değilim.»

«...Avrupa'nın işçisi, kendi ha-
yatını korumada çok daha dikkatli
oluyor.»

«...ben kendi işçime eldiven
kullandırtmadım.»

«...biz yine babadan kalma
şekli ile devam ediyoruz.»

Görüldüğü gibi, işçi sağlığı ve
iş güvenliği tedbirleri çok yetersiz

ve bunun da tek sorumlusu işveren
iken, onlarında bu konuda bir kay-
gısı yoktur.

Önemli olan daha fazla işgücü,
daha fazla üretim ve daha fazla
kârdır. Bunun içinde işverenin ge-
rekli tedbirleri vardır. Makinaları
sigortalıdır ve bakımları devamlı
olarak yapılır. Bu şartlarda çalış-
mak istemeyen işçiler için ise, yol
açıktır. İşverenin elinin altında
asgari ücretle çalışmayahazır işsiz-
ler ordusu beklemektedir.

(18. Sayfadan devam)

«Kentsel Altyapıda Yabancı
Müdahalesi»

Emperyalist - kapitalist sömü-
rü mekanizması içinde yer alan
Türkiye'de üretici güçler emperya-
lizmin ve emperyalizmle bütünleş-
miş küçük bir azınlığın çıkarları
doğrultusunda ve denetimi altında
sınırlı olarak geliştirilir. Üretici
güçlerin gelişiminin temel öğele-
rinden biri olan kentsel altyapı ya-
tımları için de durum aynıdır.

TİB YAYINLARI

No: 8

TEKELCİ SERMAYEYLE

İÇİÇE

Tüm İktisatçılar

Birliği

İsteme adresi : TİB

Karanfil Sok. 14/10

Kızılay / Ankara

Fiatı : 2.5 TL.